

İSLAMİ MİKROFİNANS MODELLERİNİN UYGULANABİLİRLİĞİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Demet AKKAN ÇETİNDAS¹

Sevim Nur ŞAHBALI²

ÖZET

Bankacılık hizmetlerine ulaşmakta zorluk çeken yoksul bireylere finansal destek sağlanarak girişimlerinin hayata geçirildiği mikrofinans sistemi, Muhammed Yunus tarafından kurulmuş olan Grameen Bank modeli ve ortaya koymuş olduğu başarıyla gündeme gelmiştir. Sistem öncelikle mikro kredi hizmeti verirken zamanla hedef kitlenin ihtiyaçlarına yönelik olarak ürün yelpazesini genişleterek sigorta, danışmanlık ve tasarruf hizmetleri vermeye başlamıştır. Mikrofinans sistemi bireyin yoksulluğunu azaltırken toplumdaki girişim bilinci ve refah düzeyini artırarak kalkınmaya olumlu katkılar sağlamaktadır. Mikrofinans hizmetleri geleneksel bankacılık kredilerinden farklı olmakla birlikte geri ödemelerinde benzer süreçler takip edilmektedir. Bu nedenle kredilerdeki faiz olgusu İslami hassasiyetleri yüksek olan bireyler için sistemin dışında kalmak demektir. Nitekim bu durum İslami mikrofinans kurumlarının ortaya çıkmasına vesile olmuştur. İslami mikro finans sisteminde İslam iktisadı ve finansına uygun finansman işlemleri gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmanın amacı farklı ülkelerde faaliyet gösteren mikrofinans modellerinin yakından incelenerek etkinliğinin araştırılmasıdır. Ayrıca İslami mikrofinans sistemini yakından incelenerek alternatif bir araç olarak farkındalığının artırılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mikro kredi, Yoksulluk, Mikrofinans, İslami Mikrofinans, İslami Mikrofinans Modelleri

¹ Doktora Öğrencisi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, demetakkan@gmail.com, 0000-0002-7713-8345

² Araştırma Görevlisi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, sevimmursahbali@ibu.edu.tr, 0000-0002-2760-3763

A STUDY ON THE APPLICABILITY OF ISLAMIC MICROFINANCE MODELS

ABSTRACT

The micro-credit system, where financial support is provided to poor individuals who have difficulty in accessing banking services, the initiatives of the Grameen Bank model established by Muhammed Yunus and its success have come to the fore. While the system primarily provided micro-credit services, it expanded its product range to meet the needs of the target audience and started to provide insurance, consultancy and savings services. While the microfinance system reduces the poverty of the individual, it contributes positively to development by increasing the entrepreneurial awareness and welfare level in the society. Although microfinance services are different from traditional banking loans, similar processes are followed in their repayments. For this reason, the interest in loans means staying out of the system for individuals with high Islamic sensitivities. As a matter of fact, this situation led to the emergence of Islamic microfinance institutions. In the Islamic microfinance system, financing transactions are carried out in accordance with Islamic economics and finance. The aim of this study is to examine closely the effectiveness of micro finance models operating in different countries. In addition, it is aimed to increase awareness of the Islamic microfinance system as an alternative tool by closely examining it.

Key Words: Microcredit, Poverty, Microfinance, Islamic Microfinance, Islamic Microfinance Models

1. GİRİŞ

Yoksulluk olgusunun, varoluşumuzdan günümüze kadar uzanan süreçte insanoğlunun karşı karşıya kaldığı en büyük sorunlardan biri olduğu düşünülmektedir. Yoksulluğun çok sayıda tanımı ve çeşidi olmasıyla birlikte, genel olarak yoksulluk bireylerin belli bazı maddi kaynaklardan yoksun olması anlamını taşımaktadır (Ak, 2016). Günümüzde gelişen teknoloji sayesinde kaynaklara ulaşma maliyeti oldukça azalmış ve üretim artmış olsa da yoksulluk bir çığ gibi büyümektedir. En yoksul ile en zengin arasındaki fark günden güne artmaktadır. Kalkınmanın önündeki en büyük engellerden biri yoksulluktur. Yoksulluk tüm bireyleri ve devletleri etkileyen küresel bir sorundur. Başta Birleşmiş Milletler (BM) ve Dünya Bankası olmak üzere birçok kuruluş yoksullukla ilgili konularda çağrılarda bulunarak yoksullukla mücadele programları başlatmışlardır. Dünya üzerinde uygulanan ya da denenilen birçok yoksullukla mücadele programı bulunurken mikrofinansın bunlardan en güçlüsü olduğu söylenilebilir.

Mikrofinans, düşük gelirli yoksul bireylere kendi geçimlere sağlamaları, potansiyellerini ortaya çıkararak kendi işletmelerini kurmaları için uygun şartlarda kredi verme ve diğer basit bankacılık hizmetlerinin sağlanması olarak ifade edilebilir (Öner, Okan, Gökten, & Aypek, 2008). Mikrofinans sistemiyle beraber yoksul bireyler hem gereksinimleri karşılayabilecek hem de kullandıkları kredilerle üretime katkı yapabileceklerdir. Böylelikle yoksul bireylerin refah seviyeleri artarken aynı zamanda ülke kalkınmasına katkı sağlayarak kişi başına düşen milli gelir artacaktır. Sermayeye erişimde en dezavantajlı kesimleri hedefleyen bu araçla sermayeye erişim sorunları da azaltılmış olacaktır (Canbaz, 2020a).

Mikrofinans kuruluşları, yoksul bireylere yönelik olarak ihtiyaçları doğrultusunda mikro kredi kullandırma, sigorta ve danışmanlık işlemlerini gerçekleştiren kuruluşlardır (Canbaz, 2020b: 82). Yaklaşık 30 yıllık bir geçmişe sahip olan mikrofinans kuruluşları yoksul bireylere kredi kullandırırken içinde

buldukları mevcut duruma uygun şartlarda ihtiyaçları olan fonu sağlamaktadır. Bu sayede yoksul bireyler ihtiyaçları olan fonu elde ederken teminat, kefalet, ipotek veya rehin gibi büyük yüklerin altına girmek zorunda kalmamaktadır. Geleneksel bankacılık sisteminde yoksul bireyler ağır şartlar altında borç yüküne girdiği zaman belli bir süre sonunda menfi durumlarla karşılaşabilmekte ve daha da yoksullaşmaktadırlar. Mikrofinans kuruluşlarının en temel amacı mikro krediler aracılığıyla yoksulluk döngüsünün önüne geçerek refahı artırmaktır (Obaidullah & Khan, 2008).

Mikrofinans sistemi kendi içerisinde konvansiyonel mikrofinans ve İslami mikrofinans olarak ikiye ayrılmaktadır. Konvansiyonel mikrofinansın en popüler örneği Profesör Muhammed Yunus tarafından 1983'te Bangladeş'te kurulan Grameen Bank'tır. Tamamen yoksullara yönelik faaliyet gösteren, ihtiyaç sahiplerine teminat gerektirmeden mikrokredi veya Grameen kredisi sağlayan bir kuruluştur (Rahman A. R., 2007).

Dünya üzerinde çok sayıda konvansiyonel mikrofinans kuruluşları bulunmaktadır. Ancak bazı yoksul Müslüman kesimler, bu kuruluşların faiz içeren faaliyetlerde bulunmasından dolayı ihtiyaçları olduğu halde bu sistemden uzak durmaktadırlar. Dini hassasiyeti yüksek olan söz konusu kesimin ihtiyaçları olan fonu sağlamak amacıyla tıpkı İslami bankalar gibi İslami prensiplere uygun olarak faaliyet gösteren mikrofinans sistemleri oluşturulmuştur. İslami mikrofinans, düşük gelirli yoksul bireyler için İslami prensiplere uygun olarak ihtiyaçları doğrultusunda finansal hizmetlerin sağlandığı sistemdir (Zouari & Nabi, 2013). İslam dininin en önem verdiği olgulardan biri adalettir ve İslamiyet'e göre kaynakların kesinlikle adaletli bir şekilde dağıtılması gerekmektedir. Gelir dağılımındaki adaletsizlik ve yoksulluk öncelikli olarak mücadele edilmesi gereken ve ortadan kaldırılması gereken önemli konulardandır. Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde yoksulluğun önlenmesi için birçok tavsiye ve yasak bulunmaktadır. Örneğin, zekât gibi zorunlu ibadetlerin yanı sıra

sadaka gibi gönüllülük esasına dayanan ibadetler bir çok kez tavsiye edilmektedir. Yoksul bireylerin ihtiyaç duyduğu finansal hizmetlere, İslami prensipler çerçevesinde ulaşması için dünya üzerinde birçok İslami mikrofinans kuruluşu bulunmaktadır (Özdemir, 2018). Bu noktada Pakistan’da yoksul halka hizmet veren “Akhuwat”, Endonezya’da “Peramu” ve Bangladeş’te “Rescue” İslami mikrofinans kurumları örnek gösterilebilir (Canbaz, 2019: 80). İslami mikrofinansın temel amaçları;

- sosyo-ekonomik adaletin sağlanması,
- toplum refahına katkı,
- sermayenin tüm kesimlere dağıtımı,
- serbest piyasa yapısının tesisi,
- evrensel kardeşlik duygusunun geliştirilmesi ve
- karşılıklı dayanışmanın temini olarak söylenebilir (Parlakkaya & Çürük, 2015).

Bu çalışmada günümüzde dünya üzerinde uygulanmakta olan İslami mikrofinans sistemleri araştırılmış ve bu sistemlerin etkinlikleri tartışılmıştır. Çalışmada ayrıca, İslami mikrofinansın toplumsal farkındalığını artırmak ve alternatif bir finansman yöntemi olarak farkındalığının artırılmasını sağlamak amaçlanmıştır. Literatüre bakıldığında henüz konunun araştırılmaya muhtaç olduğu anlaşılmaktadır. Bu açıdan çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı umulmaktadır. Ülkemizde gelişmiş bir İslami mikrofinans örneğinin olmaması, Bangladeş ve Pakistan gibi ülkelerde uygulanan İslami mikrofinans sistemlerinin iflas etmesi çalışmada karşılaşılan kısıtlardandır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Ahmed (2002) İslami mikrofinans kuruluşlarının etkinliğini araştırdığı çalışmasında ilk olarak, son yirmi yılda geleneksel mikrofinans kurumlarının faaliyetlerini genişletmiş olmasına karşın, İslami mikrofinans kurumlarının yeteri

kadar gelişmediği düşüncesine yer vermiştir. Makalenin devamında geleneksel mikrofinans kurumlarını eleştirisel bir bakış açısı ile ele almış, İslami mikrofinansın olumlu yönlerini öne çıkarmıştır. Çalışmanın teorik kısmında, Bangladeş'te faaliyet gösteren üç İslami mikrofinans kurumu incelenmiş ve İslami mikrofinans kurumlarının yoksullukların ihtiyaçlarını karşılamada büyük bir potansiyel taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca çalışmada elde edilen diğer bulgulara göre İslami mikrofinans kurumlarının henüz yeterli fon kaynaklarına ulaşamadıkları ve faaliyetlerinde çeşitli finansal enstrümanları kullanamadıklarını savunmaktadır.

Wilson (2007) çalışmasında ilk olarak geleneksel mikrofinans sistemini açıklamış, devamında şeriata uyumlu İslami mikrofinans modelini ele almıştır. Ayrıca çalışmada İslami mikrofinansın ihtiyaç duyduğu altyapı, uygulama şartları ve hangi yöntemlerin kullanılabilceği tartışılmıştır. Araştırmada ulaşılan sonuçlara göre İslami mikrofinansın en etkin uygulayıcısı banka dışı kurumlar ve alanında uzmanlaşmış finansal şirketler olacaktır.

Çelik ve Gültekin (2009) yapmış oldukları çalışmada yoksulluğu önleme aracı olarak mikrofinans sisteminin etkinliğini incelemişlerdir. Çalışmada ilk olarak yoksulluk kavramı üzerinde durulmuş, yoksulluğun geçmişten günümüze kadar en büyük insanlık sorunlarından biri olduğu düşüncesi vurgulanmıştır. Çalışmanın uygulama kısmında Şanlıurfa'da yaşayan ve mikrokredi kullanmış 294 kadına anket gönderilmiş, bunların 106 kişisinden geri dönüş alınmıştır. Anket yöntemi ile elde edilen veriler SPSS paket programı ile analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre çalışma hayatında, kadınların erkekler kadar ön plana çıkamadıkları görülmüştür. Yeterli imkanlar ve mikro krediler sağlandığında kadın girişimlerin sayısının oldukça artacağı, kadınların da iş gücüne katılacağı çalışmada ulaşılan diğer sonuçlardandır.

Özmen (2012) mikro kredi sistemini ele aldığı çalışmasında ilk olarak, yapılan birçok politika ve projelere rağmen kadınların işgücüne katılımlarının giderek düştüğü düşüncesine yer vermiştir. Çalışmada kadın istihdamının artırılması için

çözüm olarak mikro kredi sistemi önerilmiştir. Buna yönelik olarak çalışmada Türkiye’de kadın istihdamını artırıcı bir proje olarak mikro kredi sistemi incelenmiştir. Ayrıca TÜİK ve TGMP’den alınan veriler EKK yöntemi ile analiz edilmiş, bunun sonucunda mikro kredi sisteminin istihdama henüz büyük ölçüde etkisinin olmadığı görülmüştür. Bu nedenle mikro kredi potansiyelinin etkili bir yol olabilmesi için ülke genelinde yaygınlaştırılması gerektiği düşüncesine yer verilmiştir.

Zouarı ve Nabi (2013) yapmış oldukları çalışmada İslami mikrofinansın, İslam İşbirliği Teşkilatı (OIC) ülkelerinde uygulanabilirliğini tartışmışlardır. Çalışmada ilk olarak mikrofinans sisteminin yoksulluğu azaltıcı ve sosyal kalkınmayı artırıcı rolü üzerinde durulmuştur. Devamında mikrofinans kurumlarının karşı karşıya kaldığı sorunlardan bahsedilmiş ve en büyük sorun olarak faaliyet gösterdikleri ülkelerdeki borç yaptırımlarının yüksek maliyetli oluşu gösterilmiştir. Makalede ayrıca mevcut mikrofinans kuruluşlarının en başarılı olanları hakkında bir araştırma yapılmış, İslami mikro kredi kurumlarının performanslarının artırılması, yayılımlarının sağlanması için önerilerde bulunulmuştur.

Parlakkaya ve Çürük (2015) yaptıkları çalışmada, Bangladeş, Malezya ve Endonezya’da uygulanmakta olan İslami mikrofinans modellerinin Türkiye’de uygulanabilirliğini tartışmışlardır. Buna yönelik olarak ilk aşamada yoksulluk kavramı üzerinde durulmuş, devamında yoksullukla mücadele kapsamında İslami mikrofinans kavramını açıklanmıştır. Çalışmada İslami mikrofinansın bir kredi çeşidinden daha çok, yoksul bireyler için düşünülmüş, yardımlaşma esasına dayanan bir finansman yöntemi olduğu düşüncesi vurgulanmıştır. Ayrıca İslami mikrofinansın Türkiye’de mevcut durumda henüz bir gelişme göstermediği, ancak etkin bir uygulamayla yoksullukla mücadeleye ve fırsat eşitsizliğinin önüne geçilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bahçe ve Gümüş (2016) İslami mikrofinansın hukuki, mali ve iktisadi alt yapısını ele aldığı çalışmada, ilk olarak yoksulluk kavramı üzerinde durmuş

devamında İslami mikrofinansın faiz hassasiyeti yüksek Müslüman bireyler için alternatif bir sistem olduğu düşüncesine yer vermiştir. Çalışmada ayrıca mikrofinans kuruluşlarının sayı olarak az olması, faaliyette olanların da yeteri kadar başarılı olamamasının İslami mikrofinansın gelişimi üzerinde olumsuz etkileri olduğuna değinmiştir.

Islam ve Alam (2016) Bangladeş'teki bir İslami mikrofinans kuruluşu olan Müslüman Yardım Ajansının (MAB) etkinliğini araştırmıştır. Çalışmalarında öncelikle olarak İslami mikrofinansın şer'i hükümlere uyumlu, yoksulluğun azaltılmasının yanında ayrıca bireylerin ahlaki seviyelerinin de yükseltilmesi amacını taşıyan bir sistem olduğu düşüncesi vurgulanmıştır. Çalışmada Bangladeş'in güneydoğusundaki yoksul köylerde yaşayan bireylere yönelik olarak yarı yapılandırılmış anket uygulanmıştır. Elde edilen bulgulara göre bireylerin dini hassasiyetleri ve ahlak düzeyleri, hane halkının harcamaları, içme suyu kaynakları ve sağlık koşulları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ayrıca söz konusu ajansın şeri hükümlere dayanan yatırım türlerini etkin bir biçimde uygulaması, çalışanlar ve müşteri arasındaki ilişkileri iyileştirerek, bireylerin ruhsal ve ahlaki gelişimi için eğitim hizmetinin sunulması gerektiği ulaşılan diğer sonuçlardır.

Tokmakçioğlu (2017) çalışmasında Kuveyt Türk Katılım Bankasının verilerinden yararlanarak mikro murabahanın verimliliğini ölçmeyi amaçlamıştır. Mikro murabaha akdinin uygulanması durumunda beklenen karlılık, gelir tablosu ve bilanço hesaplanarak, bu finansman yönteminin söz konusu bankanın karlılığı üzerinde olumlu etkisinin olacağı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca mikro murabaha uygulamasının mevcut mikro kredi pazarına göre daha büyük pazarlara ulaşabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Özdemir ve Savaşan (2017) yapmış oldukları çalışmada mikrofinans alanında gelişmiş ülkelerin başında gelen Bangladeş'teki, Bangladeş İslam Bankası tarafından 1995 yılında uygulanmaya başlanan Kırsal Kalkınma Programını yakından

incelemişlerdir. İslami mikrofinans sisteminin tanıtılması ve yaygınlaştırılmasını amaçladıkları çalışmalarında ayrıca günümüzde faaliyet gösteren katılım bankaları içinde model önerilerinde bulunmuşlardır.

Uddin (2017) çalışmasında, 1995 yılında Bangladeş'in en gelişmiş bankalarından biri olan Bangladeş İslam Bankası'nın (BIBL) başlatmış olduğu, bir İslami mikrofinans kuruluşu örneği olan 'kırsal kalkınma projesini' ele almıştır. Yoksulluğun azaltılması, toplumun kalkınması için oluşturulan bu projede yer alanların %85'i kadın katılımcılardan oluşmaktadır. Bangladeş'te oluşturulmuş olan birçok faizli mikrofinans kuruluşlarının yürütmüş olduğu projelerin başarısız olmasından dolayı, bu çalışmada bu projenin incelenmesinin yanında, ayrıca projeye ilgili çok sayıda öneride ve teklifte bulunulmuştur.

Özdemir (2018), yapmış olduğu çalışmada ilk olarak mikrofinans kavramını ele almış devamında İslami mikrofinans kavramını tüm boyutlarıyla açıklamıştır. Çalışmada, yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi kullanılarak İslami ve geleneksel mikrofinans kuruluş yöneticilerinin, akademisyenlerin görüşlerine başvurarak modelin etkinliği ve uygunluğunu araştırmıştır. Yapılan değerlendirme sonuçlarına göre hem katılım bankaları hem de diğer kuruluşlar tarafından uygulanabilecek iki model oluşturulmuştur. Bu iki modelin etkin bir uygulamayla Türkiye'de yoksulluğun azaltılmasına yönelik bir çözüm olabileceği düşüncesine ulaşılmıştır. Çalışmada katılım bankalarının sahip olduğu imkanlar, kadrosunda bulunan uzman kişiler, teknolojik altyapıları ve yaygın şube ağları sayesinde bu modellerin uygulanması aşamasında önemli bir rol oynadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Gündoğdu (2018) yapmış olduğu araştırmada yoksullukla mücadelede kapsamında Birleşmiş Milletler tarafından oluşturulan 17 adet Sürdürülebilir Kalkınma Hedefini (SKH) ele almıştır. Elde ettiği bulgulara göre bu SKH'lerden 11 tanesinin doğrudan İslami finans ile ilgili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Makalede

ayrıca söz konusu hedefler bağlamında İslami finans çerçevesinde güncel ürün geliştirme ve uygulama örnekleri sunulmuştur.

3. MİKROFİNANS NEDİR?

Dünya üzerinde, teknoloji ve sanayi alanında her ne kadar olumlu gelişmeler yaşansa yoksulluk hala ciddi bir sorundur. Politika yapıcılar ve hükümetler yoksulluk sorununu sürekli gündem de tutmakta ve yoksullukla mücadele üzerine çalışmalar yaparak çözüm önerileri sunmaktadır. Mikrofinans sistemi is bu uygulama önerilerinin başında gelmektedir.

Gelişmekte olan bir ülkede faaliyet gösteren mevcut finansal firmalar toplumun tümüne finansal hizmet sağlayamamaktadır. Söz konusu finansal hizmetten yararlanamayan nüfusun çoğunu yoksullar oluşturmaktadır. Finansal hizmetlere erişemeyen bu bireyler, ekonomik fırsatlardan yararlanmakta, çocuklarının eğitimini finanse etmekte, finansal şoklara karşı kendilerini korumakta ve hayatlarını idame ettirmekte oldukça zorlanmaktadırlar. Söz konusu finansal dışlamayla birlikte yoksulluk olgusu kısır bir döngünün içerisine girmektedir. Bu nedenle BM (Birleşmiş Milletler) tarafından alınan kararlarda da yoksulluk ilk olarak mücadele edilmesi gereken konu olmuştur (Obaidullah M. , 2008).

Mikrofinans sistemi, ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeyde gelir elde edemeyen bireylere, bağış ve yardımlar yerine STK'lar (Sivil Toplum Kuruluşları), bankalar, kooperatifler aracılığıyla onları zorlamayacak şartlarda kredi sunulmasıdır. Mikrofinans sisteminde bu bireylerin üretim yapabilmeleri, finansal sisteme dahil olabilmeleri ve bunlara bağlı olarak bireyin refah düzeyinin artırılmasıyla toplumsal kalkınma amaçlanmaktadır (Christen, Lyman, & Rosenberg, 2003). Mikro kredi, iş kurma düşüncesine sahip olan gelir kazandırıcı bir işin başına geçmek üzere, az miktarda bir giriş sermayesine ihtiyacı olan yoksul kişilere imkân sağlanmasına yönelik bir proje olarak da tanımlanmaktadır. Güven üzerine kurulan, teminat gerektirmeyen ve kefil istemeyen küçük sermaye formundaki mikro kredi, yoksulların kendi başlarına yoksulluktan sıyrılmaları için faydalı bir strateji olarak görülmektedir.

Ayrıca mikrofinans sisteminde, bankalar tarafından sağlanan finansal hizmetlere ulaşamayan bireylere tasarruf, sigorta ve diğer finansal hizmetler sağlanmaktadır (Gökyay, 2008). Geçmişten günümüze kadar oluşturulmuş birden çok mikrofinans kuruluşu modeli bulunmaktadır. Bu kuruluşlar resmi olma durumlarına ve kredi verme modellerine göre gruplara ayrılmaktadır (Obaidullah M. , 2008).

3.1. MİKROFİNANS KURULUŞU MODELLERİ

Mikrofinans kuruluşu modelleri resmi olma durumuna göre (formel, yarı formel ve informel modeller) ve Küresel Kalkınma Araştırmaları Merkezi tarafından yapılan kredi verme modelleri (Birlik, kooperatif, banka garantisi, topluluk bankası, kredi birlikleri, Grameen, STK, ROSCA'lar, grup baskısı, köy bankacılığı) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

3.1.1. RESMİ OLMA DURUMUNA GÖRE MİKROFİNANS KURULUŞLARI

3.1.1.1. FORMEL KURULUŞLAR

Formel yani resmi kuruluşlar, hem faaliyet gösterdikleri ülkenin genel hukuk kurallarına hem de bankacılık düzenleme ve denetleme kurallarına uymak zorundadırlar. Bu kuruluşlar çoğunlukla küçük işletmelere ve tarım sektöründe faaliyet gösterenlere kredi sağlayan devlet bankalarıdır. Kamu ve Özel Kalkınma Bankaları, Ticari Bankalar, Tasarruf Bankaları ve Posta Tasarruf Bankaları, Bazı Mikrofinans Bankaları ve Banka Dışı araçlar formel kuruluşlardır (Ledgerwood, Earne, & Nelson, 2013).

3.1.1.2. YARI FORMEL KURULUŞLAR

Yarı formel yani yarı resmi kuruluşlar, faaliyette oldukları ülkelerin genel hukuk kurallarına ve bazı bankacılık düzenleme ve denetleme kurallarına uymakla yükümlüdürler. Sivil toplum kuruluşları, kooperatifler ve kredi birlikleri yarı formel kuruluşlardır. (Ledgerwood, Earne, & Nelson, 2013).

3.1.1.3. İNFORMEL SAĞLAYICILAR

Bu grupta yer alan mikrofinans sağlayıcıları ne genel hukuk kurallarına ne de bankacılık düzenleme ve denetleme kurulunun kurallara tabi olmadıkları için kurum

olarak adlandırılmazlar. Aile, arkadaş, yardımlaşma sandığı ve ROSCA'lar bu gruba dahildir.

3.1.2. KREDİ VERME MODELLERİ OLARAK MİKROFİNANS KURULUŞLARI

3.1.2.1. BİRLİK MODELİ

Bu model genellikle kadınlardan veya gençlerden oluşsa da siyasi, dini veya kültürel konular etrafında toplanmış insanlardan da oluşabilmektedir. Birlik modeli, uygulandığı bazı ülkelerde vergi indirim, sigorta gibi avantajları olan hukuki bir kimliğe sahiptir (Obaidullah & Khan, 2008:3)

3.1.2.2. KOOPERATİF MODELİ

Sosyal, kültürel ve ekonomik ihtiyaçların karşılanabilmesi için bir araya gelmiş kişiler tarafından oluşturulmuş gönüllülük esasına dayanan bir modeldir. Gönüllüler başlangıçtan itibaren düzenli bir şekilde aidat ödemekte ve alacakları da ödedikleri aidat miktarına göre belirlenmektedir. Bu modelde faiz bulunmamaktadır (Özdemir, 2018:32).

3.1.2.3. BANKA GARANTİSİ MODELİ

Banka garantisi modelinde kredi alınabilmesinin koşulu, bankanın garanti vermesidir. Bu garanti içeriden veya devlet kurumları gibi dışarıdan da alınabilmektedir. Banka garantisi modeliyle alınan krediler, sigorta, kredi ödemeleri için ya da direkt olarak bireylere verilmektedir. Bellwether Microfinance Fund (India), AfriCap Microfinance Fund (Mauritius), Microfinance Credit Guarantee Facility (Pakistan) bu modele örnek olarak verilebilir (Özdemir, 2018:31).

3.1.2.4. TOPLULUK BANKASI MODELİ

Mikrofinansal faaliyetlerin gerçekleştirilmesi için sivil toplum kuruluşu ya da diğer kuruluşların yardımıyla kurulan yarı formel ya da formel kuruluşlara denmektedir. Bu kurumların bünyelerinde tasarruf bileşenleri ve diğer gelir getirici projeler yer alabilir. Çoğu durumda, topluluk bankaları, finansmanı eylem için bir

teşvik olarak kullanan daha büyük topluluk geliştirme programlarının bir parçasıdır (Morduch, 2000)

3.1.2.5. GRUP MODELİ

Grup Modelinin temel felsefesi, bireysel düzeydeki eksikliklerin ve zayıflıkların, bu tür bireylerden oluşan bir grup oluşturmanın sağladığı kolektif sorumluluk ve güvenlikle aşılması gerçeğinde yatmaktadır. Bireysel üyelerin toplu olarak bir araya gelmesi, eğitim ve farkındalık oluşturma, toplu pazarlık gücü, akran baskısı gibi bir dizi amaç için kullanılır. Grup modeli, diğer kredi verme modelleriyle yakından ilişkilidir. Bunlar arasında Grameen, topluluk bankacılığı, köy bankacılığı yer almaktadır.

3.1.2.6. KREDİ BİRLİKLERİ MODELİ

Kredi birliği modeli, benzersiz, üye odaklı, kendi kendine yardım eden bir finans kurumudur. Paralarını birlikte biriktirmeyi ve makul faiz oranlarında birbirlerine borç vermeyi kabul eden belirli bir grup veya kuruluşun üyelerinden oluşmaktadır. Grupta yer alan üyeler, aynı sendikaya üye olmak, aynı iş yerinde çalışmak, aynı yerde yaşamak gibi ortak bir bağa sahiptir ve dil, din, ırk ayrımı olmaksızın herkese açıktır. Üyelerin, komite temsilcilerini ve yönetim kurulunun seçiminde oy kullanma hakkı bulunmaktadır (Morduch, 2000).

3.1.2.7. GRAMEEN BANK MODELİ

Grameen Bank modeli, mikrofinans modelleri arasında en fazla bilinen ve diğerlerine nazaran en çok kullanılan modeldir. Temel olarak metodolojisi; Bir Saha Müdürü ve bir dizi banka çalışanı ile yaklaşık 15 ila 22 köyü kapsayan bir banka birimi kurulur. Yönetici ve işçiler, faaliyet gösterecekleri yerel çevreyi tanımak ve olası müşterileri belirlemek ve ayrıca yerel halka bankanın amacını, işlevlerini ve çalışma şeklini açıklamak için köyleri ziyaret ederek başlarlar (Rahman A. R., 2007:38). Beş olası borçludan oluşan gruplar oluşturulur; ilk aşamada, sadece ikisi kredi almaya hak kazanır ve kredi alır. Grup, üyelerin banka kurallarına uyup uymadığını görmek için

bir ay boyunca gözlemlenir. Ancak ilk iki borçlu, anapara artı faizi elli haftalık bir süre içinde geri öderse, grubun diğer üyeleri kredi almaya hak kazanırlar. Bu kısıtlamalar nedeniyle, bireysel kayıtları temiz tutmak için önemli bir grup baskısı vardır. Bu anlamda grubun kolektif sorumluluğu kredinin teminatı niteliğindedir.

3.1.2.8. ROSCA MODELİ

ROSCA (Rotating Savings and Credit Association) modeli işleyiş bakımından günümüzde bireylerin kendi aralarında yapmış olduğu altın günlerine benzemektedir. ROSCA'lar, birlikte tasarruf etmek ve borç almak için belirli bir süre boyunca bir araya gelmeyi kabul eden bir grup bireyin yer aldığı bir kuruluşlardır. Örnek olarak 12 üyesi bulunan ROSCA'da, grupta yer alan her bir üye aylık 1.000 TL yatırır, ay sonunda bir üyenin alacağı tutar 12.000 TL olacaktır. Ay sonunda fonda biriken parayı kimin alacağı ise çekiliş gibi yöntemlerle belirlenmektedir (Sezgin, 2020:45).

3.1.2.9. KÖY BANKACILIĞI MODELİ

Köy bankaları toplum temelli kredi ve tasarruf kuruluşlarıdır. Tipik olarak, serbest meslek faaliyetleri yoluyla hayatlarını idame etmeye çalışan 25 ila 50 düşük gelirli bireyden oluşmaktadır. Köy bankası için ilk kredi sermayesi dış bir kaynaktan sağlanabilmektedir (Obaidullah & Khan, 2008:3). Ancak üyeler bankayı kendileri yönetmekte, üyelerini, memurlarını seçmekte, kendi tüzüklerini oluşturmakta, bireylere kredi dağıtmakta ve ödemeleri yine kendileri toplamaktadır. Bu modelde verilen kredilerde teminat olarak mal mülk değil ahlaki teminat ön plandadır (Sezgin, 2020:46)

4. İSLAMİ MİKROFİNANS

İslami mikrofinans, geleneksel mikrofinansla benzer bir işlev üstlenirken farklı olarak İslami kaideleri temel alarak faizli kredilendirmeden farklı yöntemler geliştirmektedir. Literatürde karşılaşılan farklı tanımlamalardan hareketle İslami mikrofinansın temel amaçlarını şu şekilde özetleyebiliriz;

- Geleneksel bankacılık hizmetlerinden faydalanamayan yoksul insanlara, İslami mikrofinans kuruluşları üzerinden erişebilmek,
- İslam dininin önem verdiği adalet ilkesine bağlı kalarak yoksulların kendi kendilerini kalkındırmasına katkı sağlamak,
- Dini hassasiyetleri sebebiyle faizli enstrümanları kullanmaktan kaçınan düşük gelirli bireylerin İslami mikrofinans uygulamalarıyla temel finansal hizmetlerine erişimini sağlamak.

Mikrofinans hizmetlerinin sürdürülebilir bir şekilde sağlanması yoksulluk seviyesinin düşürülmesine katkı sağlayıcı niteliktedir. Bu nedenle, yoksulların finansal hizmetlere erişiminin sağlanması sosyal adalet ve gelir eşitliği açısından önemsenmektedir. Yoksulların finansal ihtiyaçları toplumun diğer kesimlerinden farklı değildir. Finansal hizmetlere ihtiyaç duyar ve desteklenmeyi arzularlar. Uzmanlar bireylerin finansman ihtiyaçlarını ortaya çıkaran durumları kategorize etmişlerdir. Bu ihtiyaç sınıflandırması *yaşam döngüsü olayları, acil ihtiyaçlar ve yatırım fırsatları* olarak üç başlık altında toplanabilir. Yaşam döngüsü olayları, her hanenin yaşamında bir kez karşılaştığı olayları (doğum, evlilik, ölüm, ev inşaatı, yaşlılık) veya tekrarlayan olayları (eğitim, festivaller ve hasat zamanları) ifade etmektedir. Acil durumlar, hastalık veya yaralanma gibi kişisel krizler, çalışanın ölümü, işini kaybetmesi, hırsızlık, deprem, sel ve kıtlık gibi doğal afetleri içermektedir. Yatırım fırsatları ise işletmelere, araziye veya hane halkı varlıklarına yatırım olarak özetlenebilir. Bu durumların zengin veya fakir tüm bireyleri ilgilendiren bir realite olması yoksullar için mikro kredinin önemini ve işlevini ortaya koymaktadır. (Obaidullah, 2008). Ancak gerçek şu ki geleneksel finans kuruluşlarının kredilendirme kriterlerini karşılayamayan bireyler temel bankacılık hizmetlerine erişemezken kötü sonuçlanan alternatif yollara tevessül etmektedirler.

Yöntemler açısından İslami mikrofinans ile geleneksel mikrofinans arasındaki fark fâizsizlik prensibinin benimsenmesidir. Geleneksel mikrofinansta finansman, faiz getirisi olan borca dayanmaktadır. Kredi verildikten sonra, anapara ve faizi belli bir

süre içinde geri ödenmelidir ve bu kredilerin faizi genellikle çok yüksektir. Öte yandan İslami mikrofinansın kâr zarar paylaşımı ilkesi vardır ve fonların maliyeti ile proje kazançları arasında bir ilişki söz konusudur. İslami mikrofinans uygulamaları İslami finans yöntemlerine dayandırılmaktadır. Mudarebe, müşareke, murabaha ve karz-ı hasen bu modellerden bazılarıdır.

4.1. İSLAMİ MİKROFİNANS MODELLERİ

Geleneksel mikrofinanstan farklı olarak İslami mikrofinans, kâr zarar paylaşımı esasına dayanan müşareke, mudarebe gibi modeller kullanarak borçlunun daha fazla borçlanmasının önüne geçmekte ve üretime sevk etmektedir. Dini hassasiyete sahip olan bu nedenle faizli işlemlerden kaçınanların kullanabileceği, şer'î olarak uyumlu fon toplama, risk yönetimi ve finansman sağlama modelleri geliştirilmiştir.

4.1.1. MUDAREBE

Sözlükte “yol tepmek” anlamına gelen darb fi'il-arz içerisinde geçen darb sözcüğünden türeyen mudaraba bir tarafın sermaye koyması, diğer tarafın işletmeyi üstlenmesi üzerine kurulmuş kar paylaşımı esasına dayalı ortaklık türüdür (Kallek, 2005). Yol tepmekten kastın ticaret yapmak adına yola koyulmak ve satış yapmak olduğu ifade edilmektedir. Mudarebe yönteminde karın paylaşılması karşılıklı anlaşma ile belirlenir ve oran üzerinden netleştirilir. Sermaye sahibine 'rabbül-mal' ve girişimciye ise 'mudarib' denilmektedir. İslami bankaların benimsediği bir finansman tekniği olarak, tüm sermayenin İslami banka tarafından sağlandığı, faaliyetin ve yönetimin mudarib'de olduğu sözleşmedir (Canbaz & Erden, 2020).

Mudarebe işlemi kısa veya uzun vadeli kredi ihtiyacını gerçekleştirmek için en iyi yoldur. Toplum içerisinde bilgisi, yeteneği, tecrübesi olan ve ticari hayatta başarı potansiyeli yüksek birçok kişi sırf sermaye yetersizliğinden dolayı ticari hayata atılamamakta. Ayrıca elinde büyük miktarlarda parası olan ve bu parayı işletmek, ticari işlerde kullanmak isteyen birçok kişide bilgisi ve tecrübesi buna yeterli olmadığı için ticarete atılamaz. Bu aşamada mudaraba şirketinin etkinliği ortaya çıkmaktadır. Mudaraba yöntemiyle birbirine ihtiyacı olan söz konusu iki taraf bir araya getirilerek

iki tarafın da bu işten kârlı çıkması sağlanmaktadır. Bu yöntemle toplumda iş bulamayan yetenekler değerlendirilirken bunun yanı sıra atıl kalan sermayelerinde ekonomiye kazandırılması amaçlanmaktadır (Öztop, 2006).

Mudarebe ortaklığı iki şekilde yapılabilmektedir. Bunlar serbest mudarebe ve kısıtlı mudarebedir. Serbest mudarebede, müşteri İslami mikrofinans kuruluşundan aldığı parayı dilediği projede değerlendirebilecekken, kısıtlı mudarebede belirlenen projede değerlendirmesi gerekmektedir (Nadeem, 2010). Kısıtlı mudarebe, sermayenin takibinin daha kolay olması, asimetrik bilgidan kaynaklanan ahlaki tehlike ve ters seçim riskinin daha az olması sebebiyle İslami mikrofinans kuruluşları tarafından daha sık kullanılan mudarebe türüdür.

4.1.2. MÜŞAREKE

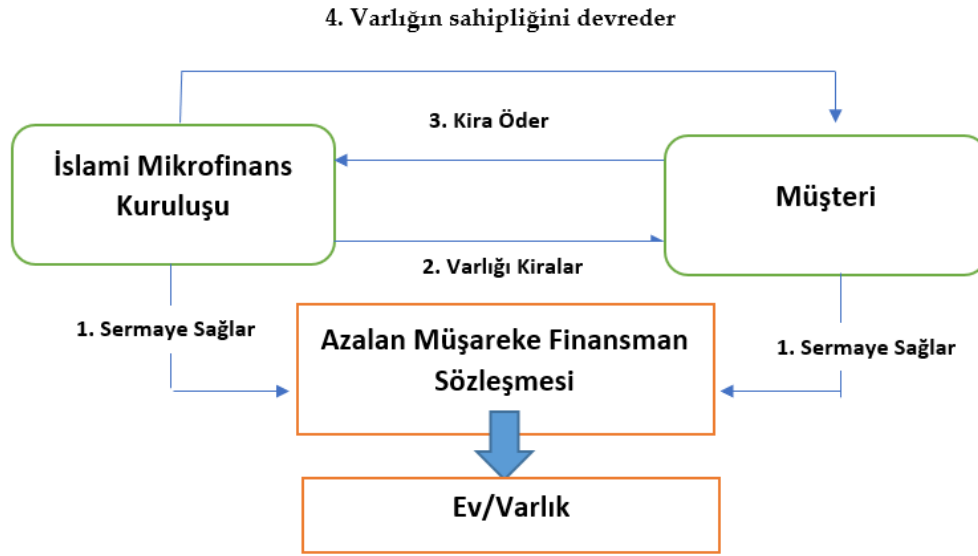
Müşareke ortaklığı, bir tarafın sermayesini diğer tarafın ise hem sermayesini hem de emeğini ortaya koyduğu ortaklık türüdür. Bu ortaklıkta kar paylaşımı yapılırken, sermaye miktarıyla orantılı kar dağıtımı ya da sermaye miktarından bağımsız eşit şekilde kar dağıtımı yapılabilmektedir. İslami finans açısından en uygun yöntem olarak mudarebeden sonra müşareke ortaklığı gelmektedir (Usmani, 2012).

Çağdaş İslami finansal sözleşmeler literatüründe bilim adamları ve araştırmacılar tarafından gündeme getirilen azalan müşareke, çeşitli teknik ve şeriat meseleleri bulunmaktadır. Bu bağlamda, bu tür bir işlemin geçerliliği için iki ana koşulun olduğu sonucuna varılmıştır;

a) Her sözleşme diğerinden bağımsız olmalı ve her iki sözleşme arasında herhangi bir bağlantı veya bağ olduğunu gösteren veya birbirine bağımlı hale getiren herhangi bir koşul bulunmamalıdır.

b) Her sözleşme, fıkhi açıdan caiz olmalıdır.

Şekil 1: Azalan Müşareke İşleyiş Yapısı

Şekil 1: Azalan Müşareke İşleyiş Yapısı

Kaynak: (Aris, ve diğerleri, 2012)

Müşarekenin modern uygulaması duruma göre müşareke yatırımı veya müşareke finansmanı şeklinde olabilmektedir. Yapılandırılmış proje finansmanı, sendikasyon finansmanı, varlık finansmanı, işletme sermayesi finansmanı, sözleşme finansmanı, ticaret finansmanı ve sukuk gibi menkul kıymetleştirmeye dayalı yapılandırılmış ürünler müşareke finansmanına örnek olarak verilebilir. Varlık finansmanında yaygın olarak kullanılan müşareke uygulamalarından biri de azalan müşarekedir. Bir müşareke sözleşmesine atfedilebilen temel özellikler sermaye, yönetim, kar-zarar paylaşımı ve ortak girişimdir. Şekil 1’de görülebileceği üzere, azalan müşareke konut finansmanında, müşteri ve İslami mikrofinans kuruluşu ortaklaşa mülk edinir ve sahiplenir. İslami mikrofinans kuruluşu daha sonra mülkiyet payını müşteriye icara yöntemi ile kiralar. Müşteri, kira sonunda söz konusu malın mülkiyetini edinmeyi taahhüt eder. İcra süresinin sonunda ve tüm kira kiralalarının ödenmesiyle müşteri, finansör hisselerinin tamamını almış olur ve müşterinin evin tek maliki olmasıyla ortaklık sona erer (Aris, vd 2012).

4.1.3. MURABAHA

Bir bankanın, mal veya hizmeti satıcıdan peşin olarak alıp üzerine belirli oranda kar ekleyerek müşterisine vadeli olarak satma işlemine murabaha denir. Kısaca peşin

alım vadeli satım olarak da bilinmektedir. Katılım bankalarının en çok kullandığı finansal enstrümandır. Fıkhi açıdan bakıldığında murabaha işlemlerinde en çok dikkat edilmesi gereken husus, satıcının elde edeceği karın ne kadar olacağını alıcının bilmesidir (Yanpar, 2015). İslami mikrofinans uygulamasında murabaha işleminde iki yöntem vardır. Bunlardan ilki İslami mikrofinans kuruluşunun, alıcının almak istediği varlığa sahip olarak bu şekilde satışının yapıldığı model, diğeri ise İslami mikrofinans kuruluşunun aracı görevi üstlendiği geleneksel modeldir. İlk modelde mikrofinans kuruluşu, alıcının almak istediği varlığın özelliklerini bilememe, varlığa olan talebin düşmesi ve muhafaza edememe gibi bazı riskleri üstlenmektedir. Diğer modelde ise alıcının talep ettiği malın temininin yüksek maliyete sahip veya imkânsız olması karşılaşılan risklerdendir (Sezgin, 2020).

Farooq, İslami mikrofinansın Grameen Bank tarafından geliştirilen modern mikrofinans sistemini benimsediğine, ancak faize dayalı krediler yerine İslam hukukuna uygun murabaha kullandığına dikkat çekmiştir. Murabaha, form olarak geleneksel finans kurumlarının kredi verme işlemlerine benzemektedir. Bu nedenle, bazı alanlarda mikrofinans müşterileri başlangıçta çekimser yaklaşırsa da murabahanın çalışma mekanizması müşterilere ayrıntılı olarak açıklandığında kabul edilmiştir. Aynı zamanda, işlemlerin basit olması ve şeffaflık ilkesinin sağlanmasıyla müşteri memnuniyeti sağlanmaktadır (Dhumale & Sapcanin, 1998).

4.1.4. KARZ-I HASEN

Her zaman iyiliğe teşvik edip, kötülüğü yasaklayan İslam dinin bazı zorunlu bağış sistemleri vardır. Örneğin Müslümanların zengin olanlarının mallarının belli bir kısmını ihtiyaç sahiplerine zekât, sadaka veya fidye olarak vermesi emredilmiştir. Bununla beraber zorunlu olmayan bazı yardımlaşma enstrümanları da vardır. Bunlardan biri olan karz-ı hasen maddi sıkıntıya düşmüş bir kişiye ihtiyacı olan varlığı ödünç vererek herhangi bir menfaat beklemeden aynı miktarda geri almayı ifade etmektedir. 2000 TL olarak verilen bir borcun 2000 TL olarak geri alınması karz-ı hasene örnektir (Aktepe, 2013). Karz-ı hasende amaç Allah'ın rızasını kazanmaktır.

Kur'ani bir terim olarak karşımıza çıkan bu kavram ve uygulaması Allah'a verilen borç olarak telakki edilmektedir. Bu nedenle sadakadan daha evla olduğu hadisi şeriflerde özellikle vurgulanmıştır. Günümüzde henüz tabana yayılmış kurumsal bir örneği olmayan yöntem genellikle vicdani bir kurum olarak bireyler arası uygulanmaktadır (Canbaz & Çonkar, 2020).

Günümüzde Karz-ı Hasen uygulamaları formel ve informel olarak ikiye ayrılmaktadır. İformel olarak Karz-ı Hasen eş, dost, akraba gibi sosyal çevrelerden alınan bireysel borçlanmaları kapsamaktadır. Altın günü gibi uygulamalar informel karz-ı hasene örnek olarak gösterilebilir. Formel olarak Karz-ı Hasen, İslami mikrofinans kuruluşları, yardımlaşma sandıkları, sendikalar, ROSCA'lar tarafından uygulanmaktadır (Özdemir,2019).

4.1.5. İCARE

Bir tür kiralama modeli olan icare herhangi bir varlığın mülkiyetini devretmeden menfaatini belirli bir ücret karşısında kullandırmak olarak tanımlanabilir. İcara ile mal sahibi malın mülkiyetini devretmeden kira yoluyla mal üzerinden kazanç sağlamış olur. Ancak mal mülkiyetinin getirdiği tüm sorumluluk ve riskler mal sahibine aittir. Kiracı bu yolla hem maldan faydalanmış olur hem de malın mülkiyetini devralmadığı için büyük bedeller ödememiş olur. Ayrıca malın mülkiyetinden kaynaklanan sorumluluk ve risklerden kaçınmış olur. İcara akdinde yine tüm finansman yöntemlerindeki gibi söz konusu kiralanacak mal veya hizmet şeriata uygun olmalıdır. Kiraya söz konusu olan varlığın tüm bakım ve masrafları mal sahibine aittir (Aktepe, 2017).

İcara finansmanının aşamaları aşağıdaki gibidir;

- Kiracı ve satıcı arasında ön satış sözleşmesi yapılır ancak müşteri malı satın almaz, sadece fiyat belirlenir.
- Müşterinin başvurusundan sonra İslami mikrofinans kuruluşu satıcıdan malı satın alır ve satıcı kişi malı müşteriye yollar ancak faturasını İslami mikrofinans kuruluşuna gönderir.

- İslami mikrofinans kuruluşu malın bedelini satıcıya gönderir ve malın mülkiyetini devralır. Sonrasında malı müşterisine kiralar.
- Müşteri kira bedelini taksitler halinde öder ve bu süre boyunca malın kullanım hakkına sahip olur.
- Ödemeler sona erdiğinde kiralama sözleşmesinden bağımsız olarak yapılan satış akdiyle malın mülkiyeti müşteriye geçer.

5. SONUÇ

Sürekli olarak iktisadi ve içtimai olarak gelişen dünyamızda, yoksulluk engellenemez şekilde büyümeye devam eden bir sorundur. Günümüz kapitalist ekonomisinin bir gereği olarak, bireylerin çalışmadan, emek sarf etmeden, faiz yoluyla para kazanabilme kabiliyeti kaynakların âtil kalmasına en önemlisi atalet ve haksız kazançlara neden olmaktadır. Konvansiyonel finans kurumları, kredi işlemlerinde sağlayacakları fon ve hizmetler karşılığında faiz talep ederken bireyler ihtiyaçlarını karşılamak, kimi zaman da hayatlarını idame ettirmek adına faiz yükünün altına girmektedir. Borçlandırılmış insanın imal edildiği bu kısır döngü sonucunda zengin daha da zenginleşirken, fakir giderek daha da fakirleşmekte ve iki grup arasındaki makas açılmaktadır.

Yoksulluğun azaltılmasında önemli bir araç olan mikrofinans sistemi, muhakkak bankacılıkla karşılaştırılabilecek hacimlerde değildir ancak üstlenmiş olduğu misyon ve olumlu sonuçlar itibariyle gösterilen ilgiyi hak etmektedir. Yöntemin Bangladeş örneğinde olduğu gibi kalkınmada etkin bir uygulama olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Bu çalışmada geçmişten günümüze değin faaliyet yürütülen mikrofinans modelleri açıklanmıştır. Devamında İslami mikrofinans kavramı üzerinde durulmuş ve İslami mikrofinans modelleri incelenmiştir. Çalışmada özellikle İslami mikrofinans modellerinin etkin bir uygulamayla yoksullukla mücadelede önemli bir araç olduğu vurgulanmak istenmiştir. Ancak İslami mikrofinans kuruluşları mevcut durumda etkin bir faaliyet hacmine ve organizasyonel kabiliyete sahip değildir.

İslami mikrofinansın bu zayıf görüntüsünün arkasında, bireylerin konu hakkında düşük farkındalık düzeyleri ve ilgili kurumların zayıf altyapıları dikkat çekmektedir. Bu konuda söz konusu kuruluşlara ve yöneticilerine farkındalığın arttırılmasında önemli görevler düşmektedir. Buna ilaveten iktidarlar tarafında ise mikrofinansa ilişkin gerekli yasal düzenlemelerin hayata geçirilmesi kurumlar açısından önem arz etmektedir. Çalışmada belirtilen İslami mikrofinans modellerine ek olarak toplumların beklentilerine uygun yeni modeller geliştirilebilir, bireylerin ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda ürün yelpazesi genişletilebilir. Geleneksel mikrofinans yürüten ülkemizde henüz İslami bir mikrofinans örneği görülmemektedir. İslami mikrofinans kuruluşlarının özellikle Müslüman toplumlar tarafından sayısının artırılması, tanıtım ve bilgilendirme faaliyetleriyle farkındalıkları artırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Ahmed, H. (2002). Financing microenterprises: An analytical study of Islamic microfinance institutions. *Islamic Economic Studies*, 27-65.
- Ahmed, H. (2004). Frontiers of Islamic Banking: A Synthesis of Social Role and Microfinance. *The European Journal of Management and Public Policy*, 3(1), 118-138.
- Ak, M. (2016). TOPLUMSAL BİR OLGU OLARAK YOKSULLUK. *AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ*, 296-306.
- Aktepe, İ. E. (2013). *Sorularla Katılım Bankacılığı*. İstanbul: TKBB Yayınları.
- Aktepe, İ. E. (2017). *Katılım Finans*. İstanbul: TKBB Yayınları.
- Aris, N. A., Othman, R., Azli, R. M., Arshad, R., Sahri, M., & Yaakub, A. R. (2012). Islamic house financing: Comparison between Bai' Bithamin Ajil (BBA) and Musharakah Mutanaqisah (MM). *African Journal of Business Management*, 6(1), 266-273.
- Bahçe, A. B. & Gümüş, Ö. (2016). Kamu Maliyesi Açısından İslamiyet'te Yoksulluğun Görünümü ve İslami Mikrofinansın Kullanılabilirliği. *Hacettepe Sosyal Ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 8 (1) 1-18.
- Canbaz, M. F. (2019, Kasım 01). İslâmi Finans Aracı Olarak Karz-ı Hasen ve Katılım Bankaları İçin Bir Model Önerisi. Afyonkarahisar, Türkiye. 2021 tarihinde alındı
- Canbaz, M. F. (2020). İslam İktisadı ve Finansında Temel Sorunlar. *KOCATEPEİİBF Dergisi*, 22(2), 244-257.
- Canbaz, M. F. (2020). *İslami Finansman ve Karz-ı Hasen*. İstanbul: Nida Akademi.
- Canbaz, M. F., & Çonkar, M. K. (2020). Karz-ı Hasen ve Katılım Bankaları Tecrübesi. *İslami İktisat ve Finans* (s. 47). içinde Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Canbaz, M. F., & Erden, A. S. (2020). Katılım Bankalarında Mudarebe Finansmanını Engelleyen Faktörler. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(4), 646-658.

- Celebciođlu, A. (2017). *Türkiye’De İslami Finansın Tarihi Ve Kullanılan Finansman Yöntemlerinin Karşılaştırmalı Analizi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Christen, R. P., Lyman, T. R., & Rosenberg, R. (2003). *Microfinance Concensus Guidelines: Guiding Principles On Regulation and Supervision of Microfinance*. Washington: CGAP.
- Christen, R. P., Lyman, T. R., & Rosenberg, R. (2003). *Microfinance Concensus Guidelines: Guiding Principles on Regulation and Supervision of Microfinance*. Washington: CGAP World Bank Group.
- Çelik, A., & Gültekin, N. (2009). YOKSULLUĞU ÖNLEMEDE BİR SİVİL TOPLUM YAKLAŞIMI OLARAK MİKRO KREDİ UYGULAMASI: ŞANLIURFA ÖRNEĞİ. *Öneri Dergisi*, 233-241.
- Dhumale, R., & Sapcanin, A. (1998). *An Application of Islamic Banking Principles to Microfinance*.
- Farooq, M. O. (2009). The Challenge Of Poverty And Mapping Out Solutions: Requisite Paradigm Shift From A Problem-Solving and Islamic Perspective. *Journal of Islamic Economics, Banking and Finance*, 5(2), 45-76.
- Gündoğdu, A. S. (2018). An Inquiry into Islamic Finance from the Perspective of Sustainable Development Goals. *European Journal of Sustainable Development*, 381-390.
- Islam, M. S., & Alam, M. W. (2016). CAN ISLAMIC MICRO-FINANCE ALLEVIATE POVERTY? A CASE STUDY FROM SOUTH-EASTERN BANGLADESH. *İSLAM EKONOMİSİ VE FİNANSI DERGİSİ*, 63-81.
- Kallek, C. (2005). *Mudarebe*. İstanbul: İslam Ansiklopedisi.
- Khan, A. A., & Isabel, P. (2010). The influence of faith on Islamic microfinance programmes. *Birmingham: Islamic Relief Worldwide*.
- Ledgerwood, J., Earne, J., & Nelson, C. (2013). *The New Microfinance Handbook: A Financial Market System Perspective*. Washington: The World Bank.

- Morduch, J. (2000). The Microfinance Schism. *World Development*, 617-629.
- Müzaraa. (2006). H. Kayapınar. içinde İstanbul: TDV İslâm Ansiklopedisi.
- Nadeem, A. (2010). Islamic Business Contracts and Microfinance: A Case of Mudaraba. *SSRN Electronic Journal*. doi:doi:10.2139/ssrn.1719493
- Obaidullah, M. (2008). *Introduction to Islamic Microfinance*. IBF Net Limited.
- Obaidullah, M. (2008). *Role Of Microfinance In Poverty Alleviation*. Jeddah: Islamic Development Bank.
- Obaidullah, M., & Khan, T. (2008b). Islamic Microfinance Development: Challenges and Initiatives. *Policy Dialogue Paper*.
- Öner, E., Okan, P., Gökten, S., & Aypek, N. (2008). Mikrofinans Sistemi ve Ticari Bankaların Mikrofinans Sistemindeki Yeri. *Sosyo Ekonomi Dergisi* , 55-74.
- Özdemir, M. (2018). *TÜRKİYE'DE İSLAMİ MİKROFİNANS ÜZERİNE UYGULANABİLİR MODEL ÖNERİLERİ*. Sakarya: T.C. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdemir, M. (2018, Kasım). *TÜRKİYE'DE İSLAMİ MİKROFİNANS ÜZERİNE UYGULANABİLİR MODEL ÖNERİLERİ*. *Doktora Tezi*. Sakarya: T.C. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdemir, M. (2019a). Karz-ı Hasen Dünya Örnekleri Üzerine İnceleme. *Karz-ı Hasenin Kurumsallaşması* (s. 26-28). içinde İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Özdemir, M., & Savaşan, F. (2017). KATILIM BANKALARI İÇİN BİR İSLAMİ MİKROFİNANS PROGRAMI ÖRNEĞİ: BANGLADEŞ İSLAM BANKASI KIRSAL KALKINMA PROGRAMI. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23-47.
- Özmen, F. (2012). Türkiye'de Kadın İstihdamı ve Mikro Kredi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 109-130.
- Öztop, F. (2006). Özel Finans Kurumlarının Vergilendirilmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Parlakkaya, R., & Çürük, S. A. (2015). Bir Yoksullukla Mücadele Aracı Olarak İslami Mikrofinans ve Türkiye’de Uygulanabilirliği . *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi*, 61-86.
- Rahman, A. A. (2010). Islamic microfinance: an ethical alternative to poverty alleviation. *Humanomics*, 26(4), 284-295. doi:DOI 10.1108/08288661011090884
- Rahman, A. R. (2007). Islamic Microfinance: A Missing Component in Islamic Banking. *Kyoto Bulletin of Islamic Area Studies*, 38-53.
- Sezgin, E. (2020). *BİRLEŞMİŞ MİLLETLER SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA HEDEFLERİNİN UYGULANMASINA ALTERNATİF BİR YÖNTEM: İSLAMİ MİKROFİNANSMAN*. İstanbul: İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ.
- Tokmakçioğlu, K. (2017). MİKROKREDİNİN YAYGINLAŞTIRILMASINA YÖNELİK İSLAMİ MİKROFİNANS ÜRÜNLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ. *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi*, 117-136.
- Uddin, A. E. (2017). A NEW DIMENSION OF ISLAMIC MICROFINANCE REVOLUTION IN BANGLADESH: A CASE STUDY OF RDS. *Journal of Turkish Social Sciences Research*, 26-41.
- Usmani, M. M. (2012). *An Introduction to Islamic Finance*. Brill.
- Wilson, R. (2007). MAKING DEVELOPMENT ASSISTANCE SUSTAINABLE THROUGH ISLAMIC MICROFINANCE. *IIUM Journal of Economics and Management*, 197-217.
- Yanpar, A. (2015). *İslami Finans; İlkeler, Araçlar ve Kurumlar* ((2. Baskı b.) b.). İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Zeineb Zouari, M. S. (2013). Enhancing the Enforceability of Islamic Microfinance Contracts in OIC countries. *MPRA Paper*, 1-36.
- Zouari, Z., & Nabi, M. S. (2013). “Enhancing the Enforceability of Islamic Microfinance Contracts in OIC Countries. *MPRA Paper*.